

DI SAIT VO LUSÉRN

APPUNTAMENTO DELLA MINORANZA CIMBRA DI LUSERNA

MINORITY SAFEPAK - A MILDJÛ FIRME VOR AN EURÒPA VON MINDARHAITN

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

“In varietate concordia” iz dar môtto vo dar Européesen Unióng un seánka az iz latòi vorstéatma dèstar bazzez bill munen. In Euròpa lemða vil fólkar pitt viln differénten zungen un kultúr. Vor di EU alle dise zungen, sinamài di sèlln mindar geredet, varlérn gelàich un gian gehüatet, ombrómm sa machan di Euròpa raichar. Bar bizzan però ke 'z lem bar von mindarhaitn in Euròpa sik auz ándarst: in vil lentar khemmensa no auzgehakht un soine zungen soin ná auzzostèrba. Fin est di EU hatt hërta gelatt aniaglan stat auzmachan sèlbart bia zo schütza – odar nèt zo schütza – soine mindarhaitn, asó soinda lentar boda tüan vil un ándre boda anvétze tüan bintsche nicht. In di lestn djardar però di EU iz ná zo darkhenna ke di mindarhaitn hãm a bichtega funtzíong,

ombrómm sa djukhan prükkn zbinsen in lentar un redjóngen vo dar Euròpa, stercharnte asó di birtschaft, di kultúr un in stoltz z'soina pürgar vo dar Euròpa. No darzuar, ma hatt gelirnt vo dar stördja ke bobràll boda a mindarhait höartze hintargedjukht mangda aukhemmen unruue un gestràita boda mang sinamài vüarn in an zivilkriage: ettlane vert in Euròpa hatta gemenglt bintsche. Vor daz sèll a khnopf pürgar vo dar EU hattze zuargemacht in an komitètt un hatt augelekk di iniziativa Minority Safe-pack pinn zil zo traga vür dar Européesen Komisiù a ledje odar a pekkle vo nörme zo zo schütza pezzar di mindarhaitn in Euròpa. Dar komitètt hatt a djar zait auzolesa an mildjü firme vor soi iniziativa. Aniagladar pürgar von an stat vo dar EU boda hatt 'z rècht zo votàra mage untars-

chraim. Azta khemmen gesàmmlt genümma firme, di iniziativa khint vürgetrakk dar Européesen Komisiù, bodase nèt mocht per förtza ánemmen, ma azze nèt tüat, möchtze ágem guate resóngen - un in disan kaso beratz malaméntar vennen guate resóngen zoa nèt zo schütza di zungmindarhaitn. Zil vo dar iniziativa Minority Safe-pack iz zo sterchra di zungen von mindarhaitn zo azza khemmen geredet un geschribet hërta mearar un bobràll: ka schual, in da öffentlesche vüarom, in rècht, in di mass media, in kränkhaus, in di boténg un sinamài afti etikétt von sachandar bobar khoavan. Ma böllt auzgem mearar gèlt vor prodjèkte zo zo halta lente di zungen un kultúr boda ristschàrn zo stèrba auz. Haüt azpi haüt, vor vil khlummane zungmindarhaitn ávor-

san an kontríbùtt vo dar EU iz malaméntar ombrómm 'z soinda kartza vil kartn auzzovülla. Vor ditza bölltma ringarn di burokratzia o. An ándadar bichtegar punkt iz machan höarn di stimmen von mindarhaitn in Européese Parlamént. Ma böllat auleng an konsildjo von mindarhaitn boda schöllat vürtrang in di istituzióngen vo dar EU di interèssi von sèlln mindarhaitn boda soin kartza khlumma zo haba an rapresentánt in Parlamént a Strassburg. Azzar böllt untarstützan disa iniziativa izta no zait fin atz 3 von abrèl 2018. Tüat nemmenen vüf minüttn zait zo giana afti internetsait www.minority-safe-pack.eu un auzzovülla in mòdulo online.

Paolo Pergher

Sa soin gest vil di laüt bodase soin gemövart in vorgännate summar

TURISMO: AN SUMMAR ZO GIDENKHA

Se già nel 2015 e nel 2016 il quadro che si coglieva era molto positivo, il 2017 non lascia adito a dubbi: continua a crescere il turismo in Italia. Nonostante il mare si confermi la meta prediletta dei vacanzieri soprattutto in Sardegna, Puglia, Sicilia, Liguria ed Emi-

lia Romagna – che registra quest'ultima nel 2017 un aumento del 57% - da qualche anno il trend è in aumento anche per la montagna, con il Trentino tra i primi posti con una crescita del 34% degli arrivi solo nel mese di giugno.

'Z iz genümma schaugung auz pa vèstar zo vorstiana ke dar summar iz verte sa sidar a par bochan: 'z iz neméar zait vo ombrelü, spiädje, zo giana zo vänga di sunn afti kampiglnar odar nidar ná in sea, zo stiana da huam ána zo tüana nicht. Setémbre un otóbre soin defàtti di månat boma mocht khern bodrüm in di routine von lem vo alle tage. Bar bizzan boll gerècht ke dar turismo, daz earst von alln pròpio dar sèll von summar, iz furse da bichtegarste bichtschaft vodar Zimbar Hoachebene un asó, untar ditza timplz liacht vo dise earst tang vo herbest, iz djüst machan zboa konte afti stadjóng apéna verte zo vorstiana bia si iz gánt, baz di turist hãm geprenk un vortgitrakk von ünsarna earde. Ma bar hevan á khödante ke 'z bèttar, barm un schümma sidar madjo sin in di lestn tang vo

agósto, un di hitz bodase iz gemacht höarn mearar haür baz hërta – pitt sinamài 42 grade in di stattn - soin gest di zboa leitmotiv von summar 2017 boda iz gest allz ummaz guat zo geba gántz guate risultàte. 'Z iz gest pròpio vor da groaz hitz vo sunjo, ludjo un agósto defàtti ke vil laüt soin vonkánt vodar statt un soin auvakennt zo vänga di vrisch, hevante in nummar vo laüt boda hãm genützt albèrge, birthaüsar un boténg. Dar Ispat, dar Istituto vor di statistika vodar Provintz vo Tria, un Federturismo soin drá zo leasa au di lestn date ma sa hãm sa khött ke dar turismo in Beleschlánt iz gekressart vil ditza djar: di laüt pan summar süachan no in mer – Sardegna, Puglia, Liguria, Sicilia un Emilia Romagna hãm gesekk haür rivan quàse daz dupplte vo laüt baz vert – ma di pèrng o, pinn

Trentino vorá alln, rüavan au ploaz laüt (nètt lai belese, ma taütsche, inglésan un frantzésan o). Bar mochanaz defàtti nètt vorgèzzan ke bar hãm an earde boda iz gántz schümma un boda no iz guat zo rüava her vil laüt alle djar: di birthaüsar soinse vil vorpezzart, di vil musèi bobar hãm soin uantze, di beldar soin dèstar vor alle un di kultúr, di tradizióngen un di stördja, pensàrbar lai da sèll ágepunter in Earst un in Zboate Bèltkriage, soin sa genümma zo macha vodar Zimbar Hoachebene ummandar von pestn plètz von Alpn. Di laüt boma mocht süachan zo rüava her daz earst von alln soinz di famildje, di sèlln pitt vil khindar o, zo maga soin a bòtta vor hërta di earde mearar gesüacht von ünsar Trentino.

AVT

Il tempo che si dona non ha prezzo ma ha un valore immenso

DAZ ROAT KRAÜTZ ZO GEBA NA HÄNT

“Ho scelto di fare il corso della Croce Rossa perché è un'esperienza importante dalla quale posso imparare molto e non solo fa del bene a me, ma anche alle persone che ho intorno... Vor mi daz Roat Kraütz iz a bichtega veròine vor ünsarne laüt, gemacht vo laüt boda leng di ándar vorá sé sèlbart, un tüan daz peste vor sé... Per me la Croce Rossa è impegno, altruismo e lavoro di squadra. Ho sempre voluto aiutare il prossimo e so per certo che la Cri mi può insegnare e dare la possibilità di dare la mano a chi ne ha bisogno... Magari un giorno riuscirò a salvare una vita o comunque a portare un cambiamento positivo nella vita di qualcuno... Di laüt von Roat Kraütz helvan alln, da lazzan niamat alümma un machanaz höarn sichrar bobràll bobar soin. Soin toal von Roat Kraütz iz azpe hãm a groaza famildja ummar padar gántzan bètt!”

Alice, Arianna, Elena, Anna e Rebecca

Queste parole sono delle nostre ragazze, le cinque nuove volontarie di Lusérn entrate nella Croce Rossa, giovani studentesse che hanno dai 14 ai 17 anni, consapevoli che aiutare significa aver voglia di fare, donare il proprio tempo ma anche dotarsi di strumenti che permettano di affrontare situazioni dalle quali a volte ci si allontana perché incapaci di rispondere, anche per il timore di essere invadenti, nelle quali invece il nostro aiuto è prezioso. Alice, Anna, Arianna, Elena e Rebecca, le nostre giovani ragazze che contribuiranno a rendere migliore la nostra piccola comunità.

Daz Roat Kraütz iz nètt lai helvan in laüt boda stian letz, gianante pittar ambulántza zo tragane in ospedál, ma 'z bill soin gemunt vil sachandar boda helvan alln zo leba pezzar. Soin toal von Roat Kraütz billz soin gemunt gloam ke aniaglan mentsch hatt rècht zo leba daz peste boz mage un ke ma mucht helvan alln, ombrómm bar soin alle gelàich. 'Z iz nètt dèstar schenkan soi zait, sa di arbat un di famildja, un di mestiar vo alle tang, machanaz loavan hintar un vür ke, vil vert, parirtzaz nètt zo haba genümma urn in an tage zo tüana allz. Vennen no darzuar zait zo schenka in ándarn iz nètt hërta

dèstar. Ma balma helft, darkhentmase in mentsch boda hatt mengl, un alóra stianen ná, magàre lai khönen a guatz bort odar gemen di hânt, gittaz bidrüm mearar baz daz sèll bozaz khostet tüanz. Alle di volontàrje bizzan ditza, di sèlln von Roat Kraütz o, un vor ditza saibar stoltz zo haba vüvn naïge djunge diarnen vo Lusérn bodase soin gelekk aft disan bege, voll lust zo tüana eppaz vor di ándarn. 'Z soinz djunge von viartza afte sintza djar boda sichar raicharn ünsar lânt un boda pezzarn di bètt.

(n.g.)

DI ZIMBARN PÈRNG VO SLEGE

Alle boazpar ke vo Lusérn makma seng di pèrng, odar no pezzar, di Ándarn Pèrng: ja, umbrómm sa soin nèt ünsar, ma von belesan. Di Ándarn Pèrng, schaugantese á gerècht, vo Lusérn, parirn groaz un stikhl ma, bia soinsa djüst? Bar soin alóra gánt z'segase att d'ándar sait, att belese (ma zimbar o) sait vo Slege: bar soin gánt in Val Formica. In ditza tal riftma au vodar Valdassa un iz a tal alt un gekhennt, azpe ünsarne Vesandar, vor in Earst Bèltkriage, tánto ke, dar gekhennate schraibar vo Slege, Mario Rigoni Stern, hattze nominàrt in soi libar “Stagioni”, un hatt spiegàrt in nám o “... Passando vicino, i mandriani gli diedero un saluto e lui rispose con allegria. Prese il sentiero che scendeva per Val Formica e capì perché si chiamasse così, era naturale, ad averci pensato: in quel bosco c'erano molti formicai, anche alti come lui, costruiti con gli aghi di conifere.” Vo sèmm partirnda vil beng vo khesarn un ándre staigela zo riva zöbrest in pèrge; gianante aubart makma rivan attü khesar vo Porta Manazzo un sèmm, vängante a stikhl staigela, un gianante aubart, rifpar fin a “Cima

Mandriolo”, eppaz höachar baz 2000 m. Vo disan Spitz sekma, attna sait daz gántz tal vodar Valsugàna pin zboa sea vo Kalnètscht un vo Leve un 'z Sèllatal; att d'ándar sait soinda di Vesandar un ünsar hoachebene un schaugante hintar sekma di hoachebene vo Slege un in Verena. Gesek vo da, ünsar zimbar earde parirt khlumma un gántz gedekht pitt vaü chtn; di Ándarn Pèrng, un in particolare, Cima Dante, schaugung auz, khlumma un quàse pòne, rispetto atti ándarn groazan belesan pèrng boma sek hintar. Vor di appassionàrate vo pèrng, vo Cima Mandriolo, makma gian vürsen aubart, ma hërta ná dar Valdassa, rivante fin attn Spitz vo Leve, un dena nidar in Vesan un atz Lusérn o. Sichar di ünsarn altn hãm gekhennt pezzar ünsarne pèrng, sa soin gánt quàse hërta zo vuaz un kis-sà azza, azpe di laüt vo Mario Rigoni Stern, soin pasàrt se o in ditza schümma tal un vo sèmm, hãmza ágeschauget Lusérn, asó khlumma, un hãm pensàrt “'z bart soin khlumma o, ma in moi hèrz iz daz peste lânt vodar bètt!”

Giada von Galèn

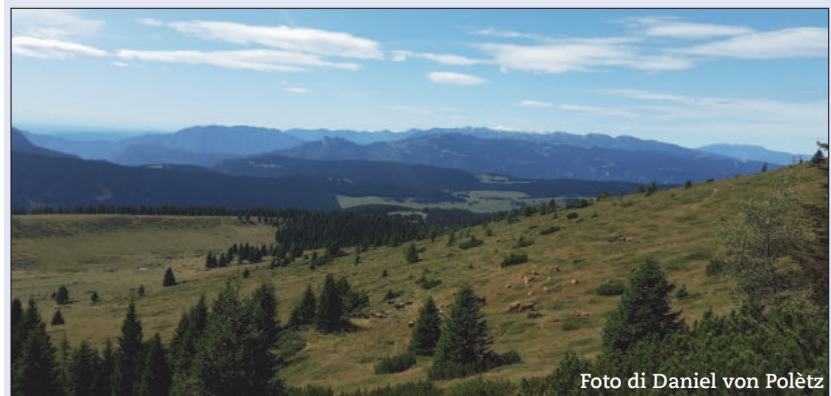

Foto di Daniel von Polètz

VORGÈZZT NÈTT!: Mòrng (07/10) bartze haltn Dar lest schèrtzar von summar, bar paitnaz alle di 14.30!